

# Azərbaycan ilə Şərq dünyası arasında körpü yaradan görkəmli alim

**G**örkəmli şərqşünas alim, ədəbiyyatşünas, tərcüməçi, ictimai xadim, filologiya elmləri doktoru, professor Aida İmanquliyeva 1939-cu il oktyabr ayının 10-da Əməkdar elm xadimi, uzun müddət "Bakı" və "Baku" qəzetlərinin redaktoru olmuş Nəsir İmanquliyevin ailəsində doğulmuşdur. 1947-1957-ci illərdə Bakıdakı 132 sayılı orta məktəbdə oxumuş, məktəbi qızıl medalla bitirərək indiki Bakı Dövlət Universitetinin şərqşünaslıq fakültəsinə daxil olmuşdur. Ərəb dili üzrə ali təhsilini fərqlənmə diplomu ilə başa vuraraq 1962-ci ildə şərqşünaslıq fakültəsinin Yaxın Şərq xalqları ədəbiyyatı tarixi kafedrasında aspiranturaya qəbul olmuşdur. Hələ tələbəlik illərindən fitri istedadı, yüksək intellekti ilə nəinki oxuduğu fakültədə, bütün universitetdə böyük hörmət qazanan gənc Aida aspirantura illərində də elmi düşüncəsi, geniş dünyagörüşü ilə fərqlənmişdir. 1964-cü ildə "Mixail Nüaymə və XIX əsr qabaqcıl rus ədəbiyyatı" adlı ilk mətbu məqaləsi "Azərbaycan" jurnalında dərc edilmişdir. Aspiranturamı SSRİ Elmlər Akademiyasının Şərqşünaslıq İnstitutunda ərəb filologiyası üzrə davam etdirən Aida xanım "Qələmlər birliyi və Mixail Nüaymə" adlı namizədlik dissertasiyasını müdafiə edərək filologiya elmləri namizədi elmi adını almışdır. Bundan sonra Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Yaxın və Orta Şərq Xalqları İnstitutunda kiçik elmi işçi, daha sonra baş elmi işçi vəzifələrində çalışmışdır. 1976-1988-ci illərdə həmin institutda ərəb filologiyası şöbəsinin müdiri, elmi işlər üzrə direktor müavini, direktor vəzifələrində işləmiş, 1989-cu ildə Tbilisi şəhərində doktorluq dissertasiyası müdafiə edərək professor dərəcəsi almışdır.

"Aida xanım unudulmaz bir şəxsiyyət idi. O, qısa, amma çox parlaq və xoşbəxt həyat yaşamışdır. Azərbaycan qadınına xas olan ən gözəl xüsusiyyətləri özündə cəmləşdirmişdi. Yüksək savadlı, ziyalı, vətənpərvər, prinsipial bir alim, eyni zamanda çox zərif, çox gözəl, bütün sevgisini ailəsinə bağışlayan, hər zaman ürəkdən kömək göstərməyə hazır olan bir qadın idi. Aida xanımın bütün elmi yaradıcılığı Azərbaycan ilə Şərq dünyası arasında əlaqələrin qurulub möhkəmlənməsinə yönəldilmişdir".

Mehriban ƏLİYƏVA,  
Azərbaycan Respublikasının  
Birinci-vitse prezidenti.



nin müxtəlif sahələrini araşdıran monoqrafiyalar, kitablar yazılıb dərc olunmuşdur. Tanınmış alim elmi fəaliyyətlə bərabər, Bakı Dövlət Universitetinin şərqşünaslıq fakültəsində ərəbşünas kadrların hazırlanması işinə də böyük töhfə vermişdir. A.İmanquliyeva həm də ötən əsrin 70-80-ci illərində Azərbaycan Elmlər Akademiyası Şərqşünaslıq İnstitutunun nəşr etdirdiyi "Ərəb filologiyası məsələləri" məcmuəsinin tərtibçisi və redaktoru, həmçinin "Xarici Şərqin problemləri: tarix və müasirlik", "Yaxın Şərq xalqları ədəbiyyatı imperalizmə qarşı mübarizədə", "Sovet Azərbaycanı və xarici Şərq", "Yaxın Şərq xalqlarının müasir ədəbiyyatında tərəqqi və ictimai ədalət uğrunda mübarizə problemi", "Yaxın və Orta Şərqdə milli azadlıq hərəkatı məsələləri", "Şərq filologiyası məsələləri", "Şərq ədəbiyyatında ənənə və novatorluq" kimi məcmuə və topluların redaksiya heyətinin üzvü, müəllifi və redaktorlarından biri olmuşdur.

Azərbaycan və ərəb ədəbiyyatı arasında sarsılmaz körpü yaradan, bu sahədə geniş elmi tədqiqatlar aparan Aida xanım, eyni zamanda ərəb ədəbiyyatı nümunələrini dilimizə tərcümə etmişdir. Müəllifin Macid Zeyyib Çənəmanın "Növbəyə dayanmaq", "Vətənin portreti", Mahmud əz-Zahirin "Boğulmuş hıçqırıqlar", Mixail Nüaymənin "Qu-qu saat", "Buz əriyəcək", "İnsan və quş", "Umyaqubun toyuğu" kimi ərəbcədən dilimizə tərcümələri onun bu işin də mahir bilicisi olduğunun bariz nümunələridir. İstedadlı tərcüməçi yazırdı ki, Nüaymənin bütün hekayələri ərəb gerçəkliyinin səciyyəvi xüsusiyyətlərini əks etdirir. Onun novellaları yalnız süjet və məzmununa görə deyil, həm də öz ruhuna görə millidir.

Əziz xatirəsi bu gün milyonların qəlbində yaşayan Aida İman-

Müsəlman aləmində ilk qadın şərqşünas alim kimi özünü təsdiqləyən Aida İmanquliyevanın fundamental araşdırmaları nəinki ölkəmizin, eləcə də dünya şərqşünaslıq elmini zənginləşdirmişdir. "Mixail Nüaymə və "Qələmlər birliyi", "Cübran Xəlil Cübran", "Yeni ərəb ədəbiyyatı korifeyləri" adlı üç fundamental monoqrafiya və 70-dən çox elmi məqalə bütün fəaliyyətini və yaradıcılığını Azərbaycan elminin inkişafına həsr edən Aida xanımın gərgin əməyinin bəhrəsidir. Görkəmli alimin yeni ərəb mühacir ədəbiyyatına, bu ədəbiyyatın Cübran Xəlil Cübran, Əmin ər-Reyhani, Mixail Nüaymə, İlya Əbu Madil

Dünyaşöhrətli alim "Cübran Xəlil Cübran" monoqrafiyasını müasir ərəb ədəbiyyatının tanınmış simalarından olan, Avropa və Amerikada çoxlarının mahir rəssam kimi tanıdığı, mühacirətdə "Qələmlər birliyi" Cəmiyyətinin təsisçisi və ilk sədri olan Cübran Xəlil Cübranın həyat və yaradıcılığına həsr etmişdir. "Mixail Nüaymə və Qələmlər birliyi" məktəblər üçün dərs vəsaitində yeni ərəb ədəbiyyatının inkişafında misilsiz xidmətlər göstərən, XX əsrin 20-ci illərində mühacir ərəb mütəfəkkirlərinin yaratdıqları "Qələmlər birliyi" Cəmiyyətinin banilərindən biri Mixail Nüaymənin həyat və yara-



yətinin qarşılıqlı təsir və əlaqələrini öyrənərkən hər iki ədəbiyyatın ümumbəşəri dəyərlərini əsas götürmüş, mədəni tərəqqini şərtləndirən amillərə istinad etmişdir. Rusiya, Ukrayna, Almaniya, İngiltərə, Fransa, Özbəkistan, Gürcüstan, eləcə də bir sıra ərəb ölkələrində tanınan, əsərlərinə tez-tez istinad edilən görkəmli alim ərəb ədəbiyyatının korifeylərinin yaradıcılığını araşdıraraq ədəbi ictimaiyyətə tanıtmaqla ərəb və Azərbaycan ədəbiyyatları arasında möhkəm körpü yaratmışdır.

İstedadlı şəxsiyyət, dünyaşöhrətli ərəbşünas alim, ictimai xa-

qının rus ədəbiyyatı tənqidi realizm ənənələrinin qarşılıqlı təsir və resepsiyası tədqiq edilmişdir. Bir çox xarici dillərə tərcümə edilən monoqrafiya ərəb məhcər ədəbiyyatı haqqında yazılmış sanballı tədqiqat əsərlərindəndir. Kitab ərəb dilinə tərcümə edildikdən sonra ərəb alimləri arasında da geniş maraq doğurmuş, nəzəri və praktik əhəmiyyəti yüksək dəyərləndirilmişdir.

Həmçinin Şərq filologiyası sahəsində bir çox elmi əsərlərin redaktoru olmuş A.İmanquliyeva keçmiş SSRİ məkanında və onun hüddullarından kənarda Azərbaycan şərqşünaslıq elmini layiqincə təmsil etmişdir. Akademik Vasim Məmmədaliyev yazırdı: "Aida İmanquliyeva çoxsaylı elmi əsərlərinə əbədi ömür bəxş etmiş, bütün varlığı milli kökə, xalqa bağlı şəxsiyyət olmuşdur. Onun əsərlərində xalqın maariflənməsi, milli yaddaşın qorunması, tərəqqiyə doğru irəliləməsi kimi nəcib niyyətlər daim özünü qabarıq göstərmişdir. Elmi tədqiqatlarını əsl alim təəs-

sübkeşliyi ilə aparan, ərəb filologiyası sahəsində özünəməxsus məktəb yaradan görkəmli alim ərəb ədəbiyyatının bir sıra korifeylərinin yaradıcılığını tamamilə yeni rəqəsdən araşdıraraq onları Azərbaycan ədəbi ictimaiyyətinə tanıtmışdır. Bununla da o, ərəb və Azərbaycan ədəbiyyatları arasında möhkəm körpü yaratmağa, ədəbi xəzinəmizi daha da zənginləşdirməyə çalışmışdır".

Azərbaycan şərqşünaslıq elmində əvəzsiz xidmətləri olan Aida xanım İmanquliyeva qiymətli, dərin tədqiqat əsərləri ilə ədəbiyyatımıza dəyərli töhfələr verməklə yanaşı, respublikamızın ictimai-siyasi, mədəni həyatının bütün sahələrində fəal iştirak etmişdir. O, həm də istedadlı və bacarıqlı elm təşkilatçısı idi. İlk azərbaycanlı ərəbşünas alim A.İmanquliyeva elmi fəaliyyətini bütünlüklə Şərq mədəniyyətini və ədəbiyyatını öyrənməyə sərf etmiş, Azərbaycanı ilə Şərq dünyası arasında əlaqələrin qurulub möhkəmlənməsinə yönəlmiş, Şərq-Qərb mədəniy-



dim kimi ədəbiyyatımızda, fəlsəfi təfəkkürümüzə dərin iz qoyan Aida xanımın rəhbərliyi ilə 10-dan çox namizədlik dissertasiyası müdafiə edilmiş, ərəb ədəbiyyatının, ərəb-Azərbaycan ədəbi əlaqələri-

quliyeva ilk azərbaycanlı şərqşünas alim, ictimai xadim, dəyərli ziyalı kimi özündən sonra böyük irs qoymuşdur.

Mehparə ƏLİYƏVA,  
"Respublika".



kimi Şərq ruhunu Qərb təfəkkürü ilə birləşdirən nümayəndələrinin həyat və yaradıcılığına həsr olunmuş tədqiqatları bu gün də öz aktuallığını, konseptuallığını qoruyub saxlayır.

dıcılıq yolundan bəhs edilir. "Yeni ərəb ədəbiyyatı korifeyləri" kitabında ərəb yazıçılarının yaradıcılığında Amerika transsendentalistlərinin və ingilis roman-tiklərinin "göl məktəbi"nin, həm-